

Hva skjer i varehandelen?

Hvilke utfordringer og tiltak kan iverksettes for å redusere avfallsmengden?

Av Erik Røsrud.

Erik Røsrud er direktør i Norges Dagligvarehandels Forbund.

*Innlegg på seminar i Norsk Vannforening
28. april 1992*

Skal næringslivet fungere må den enkelte bedrift nødvendigvis vurdere inntekter og kostnader ved all sin virksomhet. For varehandelen eller dagligvarebransjen som jeg vil legge hovedvekten på, er det derfor naturlig å sette miljøarbeidet i et lønnsomhetsperspektiv.

Skal de tiltak som settes inn bli en ny kostnadsfaktor? Eller kan dagligvarebransjen ved å ta initiativ bidra til miljøforbedringer ved mer kostnadseffektive løsninger?

Jeg har valgt å se nærmere på følgende:

1. Informere om hva som skjer.
2. De utfordringer dagligvarebransjen står overfor.
3. De muligheter som foreligger og som vi bør ta initiativ til å gjøre noe med.

Innledningsvis konstaterer vi at verdens miljøproblemer står i fokus og at de tiltak som settes inn vil berøre alle aktører i dagligvarebransjen. Et stort antall produkter kombinert med behovet for mange emballasjeformer og salgs- og eksponeringsmateriell, særpreger bransjen. I tillegg et landsomfat-

tende distribusjonsnett for å bringe varene fram til et mest mulig finmasket butikknett.

I miljø sammenheng må vi derfor rette søkelyset på både:

- Produktene
- Emballasjen
- Transporten

Vårt mål må være å redusere de miljørelaterte problemer innen hvert av disse områder.

Vi må betrakte vårt miljøarbeid

- ikke som en trussel
- men som en utfordring

hvor vi gjennom vår holdning og initiativ kan ha muligheter for å finne fram til de mest kostnadseffektive og rasjonelle løsninger i et

- samarbeid mellom alle ledd (industri - engros - detaljhandel).

Dette kan synes som selvfølgelig, men som i praksis kan vise seg å være den største utfordring vi står overfor.

Aktørene innen hvert ledd har sine problemer og særinteresser som må samordnes for å finne frem til de løsninger som alle kan leve med.

Jeg velger å være optimist og skal

senere vise bl.a. Resirk som et praktisk eksempel på at dette lar seg gjøre.

På dette seminar rettes søkelyset på emballasjebruk og avfallshåndteringen og hvor også vi fra handelens side ser behovet og nødvendigheten av å finne frem til løsninger som kan bidra til miljøforbedringer.

Vi er imidlertid også opptatt av at de produkter som selges er miljømessig gode og at varedistribusjonen kan samordnes på en bedre måte.

Miljømerking av varer og samtransport av varer til butikkene er derfor saker hvor vi er engasjert.

Vi som sikkert også dere opplever imidlertid at det ikke alltid er lett å være «grønn» og jeg føler derfor behov for å trekke frem noen eksempler fra kjøpmannens hverdag (Batterier, miljøpapir, fosfatfrie vaskemidler).

Hva som er riktig og galt skal være usagt. Vi arbeider derfor nå med å utvikle kjøpmannens Miljøhåndbok som en veiledning for innkjøp, vareplassering, medarbeideropplæring og kundeinformasjon. Denne vil omfatte både varer og emballasje.

Emballasje — i dag et avfallsproblem, i fremtiden en ressurs

Ingen bør være i tvil om nytteverdien av emballasjen i et moderne samfunn med hensyn til å ivareta

- helsemessig sikkerhet
- produktbeskyttelse
- rasjonell distribusjon
- informasjon til forbruker osv.

På den annen side må vi akseptere de økende miljøproblemene som bruken av emballasje medfører. Den enkle løsning å kjøre alt på «dynga» holder ikke lenger.

Riktig bruk og utnyttelse av emballasje blir derfor en stor utfordring for næringslivet i årene fremover.

Jeg tror at næringslivet gjennom et bevisst engasjement og samarbeid i alle ledd, kan finne frem til de mest kostnadseffektive løsninger for å redusere de miljøproblemer som bruken av emballasje medfører.

Jeg skal trekke frem en del eksempler på hvordan dette kan gjøres. Men la oss først se på hva som skjer i Norge og verden forøvrig og hvilke rammebetingelser vi må forvente.

1. EF-direktivet om avfallshåndtering.
2. EF-direktivet om emballasje og emballasjeavfall (Directive on packaging and packaging waste).
3. NOU 28 1990: Avfallsminimering og gjenvinning.
4. Stortingsmelding om avfallsminimering og gjenvinning.

EF-direktivet om emballasje er ikke ferdigbehandlet. Mye tyder på at 4. utkastet som nå foreligger, eventuelt med mindre justeringer i et 5. utkast, vil bli behandlet og godkjent av kommisjonen i løpet av 1992.

Et viktig direktiv for EF som et ledd i å skape retningslinjer både når det gjelder «fri flyt» av varer, konkurransehindrende systemer og minimalisering av de miljøresultater problemer som emballasjebruken medfører.

Her i Norge ble det nedsatt et utvalg for å utrede problemene rundt avfallsminimering og gjenvinning (NOU 28 1990). Denne danner utgangspunktet for den stortingsmelding som nå er under arbeid og som vil foreligge i mai.

Signaler fra Miljøverndepartementet forteller at man vil legge stor vekt på

EF-direktivet i den norske emballasjepolitikk og vi kan derfor forvente at de prinsipielle retningslinjer i EF-direktivet også vil bli gjort gjeldende for Norge. Dette uavhengig av EØS og EF-medlemskap.

Hva forteller dette oss?

Hovedpunkter i direktivet:

1. Strategisk dokument

Direktivet skal trekke opp EFs og medlemslandenes strategi m.h.t. behandling av emballasje og -avfall. Det settes opp felles mål og prinsipper for de nasjonale systemer som skal utvikles.

2. Formål

Direktivet har to likestilte formål:

- * Bidra til fullførelsen av det indre marked
- * Redusere emballasjens (negative) virkning på miljøet.
Dette skal skje gjennom mindre emballasjebruk, økt gjenbruk og gjenvinning (likestilt, selv om gjenbruk anses mest ønskelig) og endelig redusert deponering.

Bemerk: Direktivet skiller seg fra norske utredninger på vesentlige punkter:

- * *Hensynet til fri konkurranse og handel er tatt med i selve bestemmelsen.*
- * *Gjenbruk og gjenvinning, herunder forbrenning til energiformål, er likestilt.*

3. Virkeområde

Direktivet skal omfatte alle former for emballasje (forbruker-, transport-, industri, jordbruks- osv.).

4. Mål

- * Gjenbruk og gjenvinning av emballasjeavfall. Innen 10 år etter ikrafttreden skal 90% av avfallet

regnet i vekt fjernes fra avfallsstrømmen med sikte på gjenvinning eller gjenbruk.

- * For det enkelte emballasjemateriale er kravet minst 60% materialgjenvinning.
- * Maks. 10% av avfallet skal kunne deponeres innen samme frist.

5. Merking

Innen to år etter ikrafttreden skal all emballasje som kan gjenbrukes eller gjenvinnes være forsynt med merking i fastsatt i annex til direktivet.

Bemerk: Nasjonale merker som det tyske «Grüne Punkt» vil bli forbudt.

6. Forbud mot diskriminering av materiale

Forutsatt at direktivets krav om egenskaper er oppfylt, skal det ikke være noen form for (nasjonal) diskriminering av emballasjematerialer.

Bemerk: Innebærer bl.a. at det danske forbud mot bokseballasje må oppheves.

7. Forbud mot emballasje som ikke kan gjenvinnes.

Emballasje som ikke innen 1.1.2000 kan inngå i en eller annen form for gjenbruks- eller gjenvinningssystem, skal forbys.

8. Økonomiske virkemidler

Medlemsstatene kan ta i bruk økonomiske virkemidler for å finansiere gjenbruks- og gjenvinningssystemer. Midlene skal være øremerket til dette formål.

Før slike midler tas i bruk, skal forslag forelegges Kommissjonen og de øvrige medlemsland. Dersom det fremkommer innvendinger mot forslaget, skal dette utsettes i seks måneder i påvente av en avklaring

om forslaget er i samsvar med direktivet.

Bemerk: Norske myndigheter er i dag meget restriktive m.h.t. øremerking av midler.

9. Samlet vurdering

Direktivet innebærer at man innen EF-området får et felles sett av retningslinjer og prinsipper som skal ligge til grunn ved utforming av nasjonale systemer for behandling av emballasje og -avfall.

Direktivet tar videre sikte på å rydde opp og forby nasjonale systemer som kan virke negative på den frie konkurranse og internasjonal handel.

Eksempler som det danske boksforbud, det tyske »grüne punkt» og det svenske forbud mot engangs-pet, viser at de enkelte nasjoner ikke kan innføre systemer som betraktes som proteksjonistiske. Likeledes nasjonale særavgifter som diskriminerer enkelte emballasjetyper.

Vi må naturligvis avvente den videre behandling av direktivet, sett i sammenheng med den stortingsmelding som snart foreligger. Vi kan allikevel ane konturene av de retningslinjer som vi må legge til grunn for de utfordringer, muligheter og virkemidler som myndigheter og næringslivet står overfor her i Norge.

Avfallshåndteringen har hittil i hovedsak vært ivaretatt av det kommunale renovasjonsvesen med innsamling og deponering på fyllplasser som løsning.

Selv om ikke deponeringsløsningen er så problematisk her i Norge som ute i Europa, ser vi allerede at store endringer er på gang.

Det arbeides med kommunale planer for:

1. Kildesortering på husholdningsnivå
2. Kommunale innsamlingsstasjoner.

Vi erfarer alle daglig at mye er på gang både i form av forsøk med flerdelte søppelkasser og utplassering av containere på strategiske steder for innsamling av forskjellige emballasjematerialer.

Kildesortering basert på frivillig sortering og innlevering er naturligvis positivt, men har utvilsomt også problemsider som må løses:

- vil returprosenten bli for lav?
- hvordan løse og finne frem til den mest kostnadseffektive innsamling, distribusjon og gjenvinningsprosess?
- hvordan hindre den konkurransevidning som utplasseringen av innsamlingscontainere kan medføre?

Når det gjelder det siste har vi allerede erfaring for at de større butikker og sentra hvor containere utplasseres får et konkurransefortrinn. *Dette som et varsko for utvikling av diskriminerende systemer.*

Jeg skal ikke dvele mer ved hvordan det offentlige renovasjonssystem fungerer i dag, men tror at de fremtidige løsninger må skje i et samarbeid med næringslivet.

Her ligger etter min mening den store utfordring for dagligvarebransjen i årene fremover.

Innføring av næringsorganiserte retursystemer både i samarbeid og som et supplement til de offentlige systemer på de områder hvor det er behov for dette

Et viktig poeng for et slikt engasjement er imidlertid at det knesettes noen prinsipper, slik at næringslivet får et økonomisk insitament for å løse oppgavene.

- * Mulighet for innføring av et øremerket avgiftssystem på den emballasje det skal tas hånd om.
- * En håndteringsgodtgjørelse for de bedrifter som ivaretar returbehandlingen.

Det må med andre ord aksepteres at bedriftenes merarbeid i dagens konkurranse ikke kan dekkes av avansen på varesalget — og dermed behov for et avgiftssystem som dekker kostnaden for returbehandling fra mottakssted og til gjenvinningsstedet.

EF-direktivet har i så måte åpnet mulighetene for dette — men det gjenstår å se om våre myndigheter som ikke er så glade i øremerkede systemer vil akseptere dette.

Jeg forutsetter at vi fra næringslivets side greier å påvirke til at dette kan skje og at vi dermed kan se nærmere på de muligheter næringslivet har.

På hvilke områder kan næringslivet gjøre noe:

1. Teknologisk og organisasjonsmessig samarbeid (produksjon og handelsledd).
2. Redusert emballasjebruk.
3. Nye systemer for ombruk av leverings- og transportemballasje (ytteremballasje).
4. Kildesortering på bedriftsnivå (transportemballasjer)

5. Næringsorganiserte retur og gjenvinningssystemer (Norsk Glassgjenvinning A/S)
6. Næringsorganiserte pante- og retursystemer for ombruk eller materialgjenvinning
7. Tilrettelegge for utvikling av gjenvinningsindustri.

Det vil ikke være tid til å gjennomgå alle utfordringer og muligheter på disse områder.

Jeg vil i stedet konsentrere meg om 3 konkrete eksempler på hvordan dagligvarebransjen har organisert samarbeidet og som kan danne mønster for hvordan miljørelaterte emballasje-problemer kan løses.

Samarbeidsrådet for emballasje og miljø (SEM)

Mandag 18. november 1991 ble SEM stiftet av 19 organisasjoner, vesentlig fra dagligvarebransjen og med deltakelse både fra Naturvernforbundet og Forbrukerrådet, Miljøverndepartementet, Statens Forurensningstilsyn og Kommunenes Sentralforbund er med som observatører.

I deltakermappen vil dere finne både mandat, vedtekter og handlingsplan for dette nye samarbeidsrådet.

Hensikten er kort og godt at de berørte partene samles i den hensikt å initiere og igangsette tiltak som kan bidra til det man så fint kaller «minimalisering av miljørelaterte problemer» som bruk av emballasje medfører.

Samtidig etableres et forum hvor næringsliv og myndigheter kan drøfte og avklare problemer som dukker opp i årene fremover. Næringslivet ser med forventning på hvordan et slikt samar-

beid vil fungere. Samtidig må det ikke forhindre initiativ fra berørte enkelt-bedrifter eller bransjer — men som et organ som også kan bistå slike prosjekter og tiltak.

RESIRK — et næringsorganisert pante- og retursystem for engangs-drikkevareemballasje

Vi regner med at de fleste har hørt om dette prosjekt som organisasjonene i drikkevareindustrien sammen med handelen har arbeidet med de to siste årene.

Likeledes at søknaden om godkjenning ble avslått ved kongelig resolusjon den 13. september 1991.

Dette innebærer imidlertid ikke at prosjektet er miljømessig uakseptabelt og skrinlagt.

Tvert imot anser også Miljøvern-departementet dette som et positivt bidrag, men at Regjeringen ønsker en nærmere avklaring og dokumentasjon av en del spørsmål som grunnlag for en ny søknad.

Dette arbeides det med og med sikte på å fremme ny søknad i løpet av 1992.

Det vi kan si i dag er:

1. Tankene bak og utformingen av Resirk-systemet synes å være helt i tråd med rammebetingelsene i EF-direktivet.
2. Resirk-systemet skal omfatte et pante- og retursystem med dokumentasjon for materialgjenvinning for både *engangs-* glassflasker, Pet-flasker og aluminiumsbokser.
3. Partene bak Resirk ønsker:
 - A. bibeholde dagens gode retursystemer for ombruksflasker (returprosent på ca. 97%).
 - B. innføre et supplerende pante- og

retursystem for engangs drikkevareemballasje.

For derved å skape to nasjonale pante- og retursystemer som gir alle aktører valgfrihet i emballasjebruk samtidig som man ikke vil diskriminere importvarer som også vil kunne inngå i retursystemet.

Jeg er på vegne av Resirk fremdeles optimist og tror at man relativt raskt i 1992 vil få et skandinavisk samarbeid, også omfattende Danmark. Likeledes at systemet vil bli godkjent i løpet av 1992 og med oppstartning i løpet av 1993.

Dagligvareneringens bidrag til Miljø-OL 1994

Dette kan også bli et godt eksempel på hvordan næringslivet kan bidra til oppfyllelse av de miljømål som LOOK har satt seg. Vise verden hvordan Norge kan ivareta og gjennomføre miljøtiltak på forskjellige områder.

Et av de primære mål i så henseende er en prioritering av emballasje/avfalls-håndtering og hvor drikkevare-emballasjen er vesentlig.

Samtidig må det være et siktemål at de tiltak som igangsettes ikke blir et lokalt og sporadisk fenomen, men også gjenspeiler en politikk og systemer som dekker hele Norge.

Samarbeidsrådet for emballasje og miljø (SEM) tok dette som sin første utfordring og har allerede etablert et utvalg hvor næringslivet i samarbeid med LOOK kan bistå med de praktiske oppgaver som må løses.

Det skal bli spennende å se hvordan et slikt praktisk samarbeid vil fungere og er overbevist om at det vil gi resultater. Bl.a. vil det være en åpenbar

mulighet for å kunne utnytte Resirk-systemet dersom dette blir godkjent i løpet av 1992.

Detaljhandelen som fremtidig søppelplass?

Jeg vil til slutt ta opp det uunngåelige spørsmål om detaljhandelen og spesielt dagligvarehandelen skal bli et mottakssted for alle former for emballasje i fremtiden. Erfaringene har vist at systemet med mottak av ombruksflasker fungerer godt. Likeledes det frivillige tiltak på batterifronten.

Nærer heller ingen bekymring for at ikke Resirk-systemet skal fungere. Erfaringer fra Sverige viser bl.a. at de bekymringer som man på forhånd har når det gjelder de hygieniske forhold kan ivaretas.

Også innen området kildesortering på bedriftsnivå, vil dagligvarebutikkene kunne yte et vesentlig bidrag. Erfaringen ved behandlingen av kartongemballasje er et godt eksempel på dette.

Etter hvert som den teknologiske utvikling går videre og at det etableres ombruk — eller materialgjenvinnings-system som fungerer, vil dagligvarebransjen stille seg positive til å bidra, der dette i en helhetsløsning er mest kostnadseffektivt.

En klar forutsetning må imidlertid være at prinsippet om håndteringsgodtgjørelse blir akseptert, slik at det gis muligheter for utvikling og tilrettelegging av rasjonelle løsninger for mottak og returbehandlingen.

Jeg vil imidlertid reise en advarende finger mot for eksempel et tysk dual-system hvor butikkene tvinges til å bli mottakssted for alle former for emballasje.

Målet må være at myndigheter og næringsliv blir enige om målsetting og prioritering av de tiltak som må gjennomføres — og så får de enkelte bransjer gjennom samarbeid finne frem til de mest kostnadseffektive løsninger. Etablering av SEM og Resirk vil være et riktig skritt i den retning.